PEARL HARBOR

Uit: Driegonaal, zomer **1989**. (Tijdschrift voor sociale driegeleding)
Door: John Hogervorst

'Gisteren, 7 december 1941, een dag die in schande zal voortleven, werden de Verenigde Staten van Amerika plotseling en doelbewust aangevallen door de marine en de luchtmacht van het Japanse keizerrijk. Het zal worden opgetekend dat de afstand van Japan tot Hawaï duidelijk aantoont dat de aanval weloverwogen is gepland, vele dagen, of zelfs weken geleden.'
Aldus de Amerikaanse president Roosevelt; de dag na Pearl Harbor.

De vorige ochtend, zondagmorgen 7 december 1941, was het grootste deel van de Amerikaanse Pacific Fleet door Japan buiten gevecht gesteld. In de haven van Pearl Harbor lagen 94 Amerikaanse oorlogsbodems voor anker, waaronder 8 slagschepen. 275 mijl ten noorden van Pearl Harbor lag de Japanse vloot. Voor zonsopgang stegen vanaf vliegdekschepen 360 bommenwerpers en jachtvliegtuigen op, om 7:55 uur vielen de eerste bommen en torpedo's. Twee uur later was de strijd gestreden. Aan Amerikaanse zijde werden 2300 doden en 1200 gewonden geteld.

Een ander gevolg van de Japanse aanval was dat Amerika Japan de oorlog verklaarde. Op grond van eerder gesloten verdragen verklaarden Duitsland en Italië op hun beurt Amerika de oorlog, terwijl Australië, Nederland en Groot-Brittannië Japan de oorlog verklaarden. De oorlog strekte zich nu werkelijk over de gehele aarde uit.

Historici hebben Pearl Harbor beschreven als een klap in het gezicht van de Amerikaanse natie. De Japanners vielen aan zonder oorlogsverklaring vooraf; de vernietiging van de Amerikaanse vloot was voor de Amerikanen een traumatische ervaring en een nationale frustratie.

Roosevelt's probleem

Sinds het uitbreken van de oorlog op het Europese continent wilde een meerderheid van de Amerikaanse bevolking zich afzijdig houden. Weliswaar ging de sympathie in het algemeen uit naar de tegenstanders van Nazi-Duitsland, maar ook na de Duitse inval in de Benelux en Frankrijk was slechts 15% van de Amerikanen vóór deelname van de VS aan de oorlog. President Roosevelt verkeerde in een netelige situatie, hij wilde dat Amerika zich in de oorlog mengde - 'De oorlog op het Europese continent is ook Amerika's oorlog' - maar als president had hij niet de bevoegdheid die beslissing te nemen. Alleen het Congres kon die beslissing nemen maar onder druk van de publieke opinie was daarvoor geen meerderheid te vinden. Pacifistische groeperingen die Amerika de rol van vredestichter toe bedachten, vonden grote bijval onder de Amerikaanse bevolking. Een voorstel om de dienstplicht in te voeren werd slechts met grote moeite, met een meerderheid van één stem, door het Congres aangenomen. Velen zagen de steun die Roosevelt aan Engeland gaf al als een bedreiging voor de Amerikaanse neutraliteit. Verschillende incidenten tussen de Amerikaanse burgerscheepvaart en marine en de Duitse marine, brachten Congres en publiek niet op andere gedachten.

Na Pearl Harbor verstomde de tegenstand tegen Amerika's deelname aan de oorlog. De Japanners deden wat Roosevelt niet had kunnen bewerkstelligen: het Amerikaanse Congres verklaarde Japan de oorlog. De pacifisten werd de mond gesnoerd, oorlogsvrijwilligers stroomden toe, Amerika wilde wraak: 'Remember Pearl Harbor!'

Churchill's probleem

De Japanse aanval op Pearl Harbor had twee gevolgen: Amerika stortte zich in de oorlog, en: een belangrijk deel van de Amerikaanse vloot was vernietigd of voor langere tijd buiten gevecht gesteld. Dit materiële verlies was van ondergeschikt belang, zoals ook het verder verloop van de oorlog aantoont.
Voor de goede waarnemer was dit ook in 1941 al duidelijk, al was het maar door het vergelijken van bij voorbeeld de Amerikaanse en de Japanse staalproductie (respectievelijk 90 en 7 miljoen ton per jaar), of door het vergelijken van het aantal oorlogsschepen in aanbouw. Tot 7 december 1941 werd een Japanse aanval in Amerikaanse militaire kringen, een kleine groep beter geïnformeerde uitgezonderd, uiterst onwaarschijnlijk geacht, omdat het militair gezien zelfmoord zou betekenen.
Wellicht kunnen we Winston Churchill als een goede waarnemer beschouwen. In zijn oorlogsmemoires[1] noteert hij over de zomer van 1941: 'Ik geloofde dat, indien Japan ons aanviel, de Verenigde Staten zouden meedoen. Deden de Verenigde Staten niet mee, dan hadden wij niet de middelen Nederlands-OostIndië te verdedigen, ja zelfs niet ons eigen rijk in het oosten.
Mocht een Japanse agressie daarentegen A merika in de oorlog brengen, dan zou ik me daarmee kunnen verenigen.' Dit laatste mogen we wel zien als een uiting van Brits understatement; enige regels verder noteert Churchill: 'Anderzijds zou de intrede van de Verenigde Staten in de oorlog belangrijker zijn dan alle rampen samen.'

1 Winston Churchill, De Tweede Wereldoorlog, DL.6, Amsterdam 1979

Op 9 november 1941 schreef Churchill aan de Zuid-Afrikaan Smuts: '(...) Tijdens de Atlantische bijeenkomst (augustus 1941 - JH) vertelde ik aan personen uit zijn (Roosevelt's - JH) kring, dat ik liever nu een Amerikaanse oorlogsverklaring en zes maanden lang geen voorraden zou hebben dan tweemaal zoveel voorraden en geen oorlogsverklaring. Toen hem dit werd overgebracht vond hij het een harde uitspraak. Wij moeten zijn constitutionele moeilijkheden niet onderschatten. Hij kan optreden als hoofd van de uitvoerende macht, maar alleen het Congres kan oorlog verklaren. Hij ging zover dat hij tegen me zei: 'Misschien verklaar ik nooit oorlog; misschien vóér ik oorlog. Als ik het Congres moest vragen de oorlog te verklaren zou het er misschien drie maanden lang over debatteren.' Churchill voegt daar aan toe: 'Als ik een manier zag waarop ik ertoe kon bijdragen deze situatie op een hoger niveau te brengen, zou ik dat natuurlijk doen. Intussen moeten we geduld hebben en vertrouwen op het tij, dat in de goede richting gaat, en op de dingen die komen zullen'. '

Zondagavond 7 december, nadat hij het nieuws over Pearl Harbor had gehoord, belde Churchill zijn vriend Roosevelt en zei hem: 'Hierdoor worden de dingen ongetwijfeld eenvoudiger. God zij met u'. Churchill is vol lof over de houding van Roosevelt en zijn adviseurs: 'Ze klaagden of jammerden er niet over dat hun land nu in oorlog was. Ze verspilden geen woorden aan verwijt of smart. Werkelijk, men zou bijna hebben gedacht dat ze bevrijd waren van een langdurige kwelling.' Als we Churchill mogen geloven, en waarom zouden we niet, was 7 december 1941 een dag van vreugde en tevredenheid; in Tokyo, Londen én Washington. Churchill neigt zelfs tot lyriek: 'Geen enkele Amerikaan zal het verkeerd van me vinden als ik verkondig, dat het voor mij de grootst mogelijke vreugde was de Verenigde Staten aan onze kant te hebben. Ik beweer niet, dat ik de oorlogspotentie van Japan nauwkeurig had getaxeerd, maar nu, op dit ogenblik, wist ik dat de Verenigde Staten hun intrede in de oorlog hadden gedaan, volkomen en tot het bittere einde. Zo hadden wij het dus ten slotte gewonnen! (...) wij hadden de oorlog gewonnen! Engeland zou blijven leven, Brittannië zou blijven leven, het gemenebest van volken en het Empire zouden blijven leven! (...) Tot in het diepst geroerd en overstelpt door gevoelens, ging ik naar bed en sliep de slaap van de behoudenen en dankbaren.'

Oude feiten komen aan het licht

Begin **april 1989 zond de BBC** een documentaire uit met als titel 'Sacrifice at Pearl Harbor'. Aan de hand van een groot aantal verklaringen van militairen, medewerkers van inlichtingendiensten en journalisten, wordt in dit programma aangetoond dat zowel Churchill als Roosevelt op de hoogte waren van de naderende Japanse aanval. De Engelsen houden zich nu vooral bezig met de vraag waarom Churchill Roosevelt niet heeft ingelicht. Na bovenstaande citaten uit Churchill's oorlogsmemoires moet dat antwoord niet zo moeilijk te vinden zijn. In diezelfde memoires overigens, lijkt Churchill er bovendien op te zinspelen dat Roosevelt onafhankelijk van eventuele Britse informatie, net zo goed, of misschien wel beter geïnformeerd was dan hij zelf. De nu volgende gegevens zijn ontleend aan de BBC documentaire.

Al in 1940 hadden de Amerikanen de geheime code die het Japanse ministerie van buitenlandse zaken gebruikte, gebroken. Daarmee werden alle diplomatieke boodschappen die vanuit Tokyo naar de Japanse diplomatieke missies in het buitenland gingen, voor de Amerikanen toegankelijk. Langs deze weg wisten de Amerikanen bij voorbeeld dat Tokyo de Japanse consul in Hawaï in augustus 1941 had verzocht om uitvoerige informatie over de marinebasis Pearl Harbor. De Amerikaanse Naval Intelligence (de marine- inlichtingendienst) wist ook dat dit verzoek een maand later werd gevolgd door het verzoek om een kaart samen te stellen waarop Pearl Harbor in secties werd verdeeld en waarin per sectie de militaire doelen werden aangegeven. J. Edgar Hoover, hoofd van de FBI, wist dat de Duitsers, op verzoek van Japan, een geheim agent, de Joegoslavische dubbelspion **Dusko Popov**, naar Pearl Harbor hadden gezonden om 'alle te bombarderen objecten' aldaar, in kaart te brengen. Toen de Japanse vloot eind november 1941 uitvoer, waren zowel de Britten, de Nederlanders en de Amerikanen hiervan op de hoogte. Via radioberichten die door verschillende stations aan de Amerikaanse westkust werden opgevangen, bleven de Amerikanen ook op de hoogte van de positie van de Japanse vloot. **Generaal Terpoorten**, bevelhebber van het Nederlandse leger in Bandoeng, bracht een Amerikaanse liaison-officier, **brigadegeneraal Thorpe**, op de hoogte van de informatie die hij bezat over het uitvaren van de Japanse vloot. Terpoorten noemde Pearl Harbor als een van de vier mogelijke aanvalsdoelen. Via de Nederlandse ambassade in Washington bereikte deze informatie het Amerikaanse ministerie van oorlog. Ook Thorpe zond de informatie naar Washington, naar **stafchef generaal Marshall**. Na het bericht vier maal herhaald te hebben kreeg Thorpe als antwoord: 'Stuur niet meer van dit soort berichten, wij zijn er niet in geïnteresseerd'. Op **2 december 1941** werd in Singapore het bericht onderschept dat het tijdstip van de Japanse aanval was bepaald op 7 december. Op **4 december** ontving een radiostation in Maryland een codebericht; een medewerker van dit radiostation heeft verklaard dat het hoofdkwartier van de militaire inlichtingendienst de verschillende stations al had gewaarschuwd dat dit bericht in aantocht was. Het was het definitieve sein dat de Japanse aanval op Pearl Harbor moest doorgaan. Direct nadat het hoofdkwartier van de militaire inlichtingendienst dit bericht ontving, werd het Witte Huis op de hoogte gebracht.

Al een week eerder, op **28 november 1941**, werd **Joe Leap**, een jonge journalist die bevriend was met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken **Cordel Hull**, door Hull gebeld en uitgenodigd een stukje met hem te wandelen. Tijdens deze ochtendwandeling vertelde Hull hem dat Pearl Harbor op 7 december zou worden aangevallen, en toonde hem een kopie van een onderschept Japans bericht om dit nieuws te staven. De journalist schreef hierover een bericht en gaf dit door aan het persagentschap United Press. De enige krant die het bericht overnam was **The Honolulu Advertiser**.

Als we de geschiedenisboeken mogen geloven, is het meerdere malen voorgekomen dat belangrijke geheime informatie, door vergissingen of door bureaucratische gebruiken niet, of niet tijdig, doordrong tot degenen die beslissingsbevoegd waren. In deze zaak gaat dat niet op: minister Hull was op de hoogte; brigade-generaal Thorpe's informatie ging rechtstreeks naar het Amerikaans opperbevel en het onderschepte Japanse bericht dat de aanval op Pearl Harbor moest doorgaan ging direct naar het Witte Huis, en werd daar al verwacht.
Interessant is ook de brief van een gepensioneerde Amerikaanse luchtmachtofficier, **C.J. Catcham**, die vertelt over een bijeenkomst die hij in het voorjaar van 1942 bijwoonde in Washington. Het was een informele bijeenkomst van hoge officieren, ambtenaren en leden van het Congres:

" Een van de deelnemers was het hoofd van de FBI, **J. Edgar Hoover**, die vertelde dat ze, vanaf het vroege voorjaar van 1941 tot aan een paar dagen voordat de Japanners aanvielen, waarschuwingen hadden gekregen dat de aanval zou komen. Belangrijker nog, president Roosevelt had gedurende al die tijd waarschuwingen ontvangen, uit verschillende bronnen. De president zorgde er voor dat deze berichten niet werden doorgegeven aan generaal Marshall, noch aan **generaal Short** of **admiraal Kimmel**, bevelhebbers in de Pacific. Hoover vertelde dat de president hem zei deze informatie aan niemand door te geven en dat hij het aan zijn oordeel over moest laten."

Roosevelt hield deze informatie strikt geheim, slechts een handjevol vertrouwelingen was op de hoogte. Generaal Short, die verantwoordelijk was voor de verdediging van Pearl Harbor, en admiraal Kimmel, bevelvoerder van de Pacific Fleet die in Pearl Harbor voor anker lag, werden niet ingelicht. Al in **september 1941** had **Alan Kirk**, hoofd van de Naval Intelligence, admiraal Kimmel willen informeren over de gegevens die de Japanse consul aan Tokyo had doorgegeven; voordat hij dit had kunnen doen werd Kirk overgeplaatst. Een officier van de militaire inlichtingendienst die het Japanse bericht dat de aanval moest doorgaan op 4 december aan generaal Short had willen doorgeven, werd door zijn superieuren tegengehouden. Na de Japanse aanval werden Kimmel en Short wegens plichtsverzaking van hun post ontheven.

Roosevelt's bedoeling lijkt duidelijk: de Japanse aanval op Pearl Harbor was noodzakelijk om de Amerikaanse publieke opinie en het weifelende Congres om te krijgen. De **2300 doden** en **1200 gewonden** waren nodig om Amerika aan de oorlog te laten deelnemen. Het zware materiële verlies zou, zo wist Roosevelt, niet van doorslaggevend belang zijn. De twee Amerikaanse vliegdekschepen die deel uitmaakten van de Pacific Fleet waren overigens in de loop van 1941 naar de Atlantische Oceaan gedirigeerd.

Bijna vijftig jaar na dato wordt opnieuw een klein stukje van de historie blootgelegd. De feiten die nu aan het licht gekomen zijn - er valt overigens over deze vaak nog veel gedetailleerder en uitvoeriger te berichten - hebben nauwelijks enige uitwerking. De opwinding zal zich wel beperken tot wat gekrakeel in het wereldje van historici en tot de onmacht van degenen die zich achteraf misbruikt weten.

De informatie-maatschappij functioneert op volle toeren. De mediaconsument kan zich 24 uur per dag aan een bombardement van informatie blootstellen. De woestenij van het medialandschap is barstensvol met roependen, die om het hardst om de gunsten van de consument dingen. De verlamde mediaconsument zelf lijkt nog maar één criterium te hanteren: wie amuseert mij het meest? De BBC-uitzending was er een van de vele van die avond. Diezelfde avond kon de tv-kijker op de BBC genieten van Buck Rogers in the 20th century - Amerikaanse SF-serie, MASH - Amerikaanse comedyserie, en Shadows of the Noose - Serie over de beroemde advocaat Edward Marshall Hall van het London's Central Criminal Court. Voor elk wat wils dus, een lach en een traan, een vloek en een zucht. Het moet voor de liefhebbers een genoeglijk tv-avondje zijn geweest.

WIST CHURCHILL VAN "PEARL HARBOUR?"
TV Woensdag 5 april 20:50 BBC 2, Timewatch special.

Ooit was het een lieflijk plekje op het subtropische Hawaï-eiland Oahu. Goudgele stranden, wuivende palmbomen; u kent dat wel. Weliswaar was er sinds 1898 een Amerikaanse vloot- en luchtmachtbasis, maar toch was het in de "parelhaven" altijd vredig. Tot de vroege ochtend van 7 december. Toen gebeurde er iets dat de Amerikanen nog steeds als traumatisch ervaren, een klap in het gezicht van de natie. Sindsdien is Pearl Harbour synoniem voor nationale frustratie. Zonder voorafgaande oorlogsverklaring vielen de Japanners aan. Resultaat: 2300 doden, 1200 gewonden en grote materiële schade. De tot dan toe neutrale VS werden zo tegen wil en dank betrokken in W.O. 11. Churchill zou van de plannen hebben geweten. Waarom waarschuwde hij de VS niet?